

Ryszard Kruk

STATUT I BUDŻET KOMISJI ZDROJOWEJ W KRYNICY 110 LAT TEMU

Na jednej z aukcji internetowych udało mi się nabyć dwa ciekawe dokumenty, które zasiły zbiory „Almanachu Muszyny”. Są to: *Statut dla zdrojowiska w Krynicy z roku 1896* oraz *Preliminarz przychodu i rozchodu*, który „C.k. Komissya Zdrojowa w Krynicy” uchwaliła na rok administracyjny 1897/1898. Oba dokumenty wiążą się z osobą wielce zasłużonego dla Krynicy Antoniego Michała Mravincsicsa. Chciałbym wiedzą na ich temat podzielić się z czytelnikami, ale najpierw kilka słów wprowadzenia.

Dzisiejsza jednostka administracyjna – Gmina Uzdrawiskowa Krynica Zdrój – jest rezultatem długiej, bo ponad 200-letniej ewolucji, jaką obszar ten przechodził od czasów zajęcia go w roku 1770 przez wojska Marii Teresy, co było wstępem do I rozbioru Polski. W książce *Krynica i jej środki lecznicze*, wydanej w roku 1925, dr Zygmunt Wąsowicz, lekarz aktywnie uczestniczący w tychże procesach, charakteryzuje ten długi proces zmian:

Oddziaływały na niego różne siły często pozornie o przeciwstawnych interesach żywych do dzisiaj, były to interesy lokalnej ludności polski i żydowskiej zamieszkującej obszar dzisiejszej Krynicy i ludności łemkowskiej żyjącej na terenie Krynicy wsi i okolicznych wchodzących dzisiaj w jej skład miejscowości. Wreszcie interesy lekarzy i lokalnych przedsiębiorców rozwijających funkcje uzdrawiskowe Krynicy, interesy austriackiego skarbu państwa, i jego administracji we Lwowie i Sączu, której różne często zmieniające się jednostki odpowiadały za obszar Krynicy i jego działalność zdrojową.

Milowym krokiem w kształtowaniu ustroju Krynicy jako zdrojowiska były ustalenia komisji zwanej „wiekopomną”, która pod przewodnictwem profesora Józefa Dietla zebrała się w Krynicy w dniu 10 października 1856 roku. Znajdujemy w nich podbudowę do wskazanych wyżej dokumentów. Niektórymi z zaleceń było bowiem:

Ustanowienie na miejscu oddzielnej komisji kąpielnej składającej się z Lekarza zdrojowego, z Inspektora Zakładu i Naczelnika Powiatu, mającej czuwać nad wszelkimi interesami dotyczącymi Zakładu krynickiego oraz Ułożenie przepisów Zakład krynicki obowiązujących, któryto Statut będzie miał przede wszystkim na celu utrzymanie porządku i przyzwoitości w Zakładzie, możliwe odłączenie nieprzyzwoitej publiczności od świata eleganckiego i dalej Zaprowadzenie umiarkowanej taxy od leczenia, która ma być przeznaczona przedewszystkiem na upiększenie miejscowości w Krynicy.

Jak podają cytowany już wyżej Wąsowicz i Bronisław Babel w jego pracy *Wspomnienia z Krynicy*, w roku 1894 administrację rządowej części Krynicy objął departament sanitarny Namiestnictwa we Lwowie. Zaś w roku 1896 zarządcą Zakładu Zdrojowego w Krynicy został Antoni Mravincsics. W zbiorach „Almanachu Muszyny” jest ciekawy dokument, którego treść warto przytoczyć w całości.

L: 154.

Do Świątelnego ck. Sądu powiatowego w Muszynie
Odezwa!

J.E. Pan Minister rolnictwa reskryptem z dnia 6 lutego 1896 l.:2281/239 poruczył mi zarząd
ck. Zakładu zdrojowego w Krynicy.

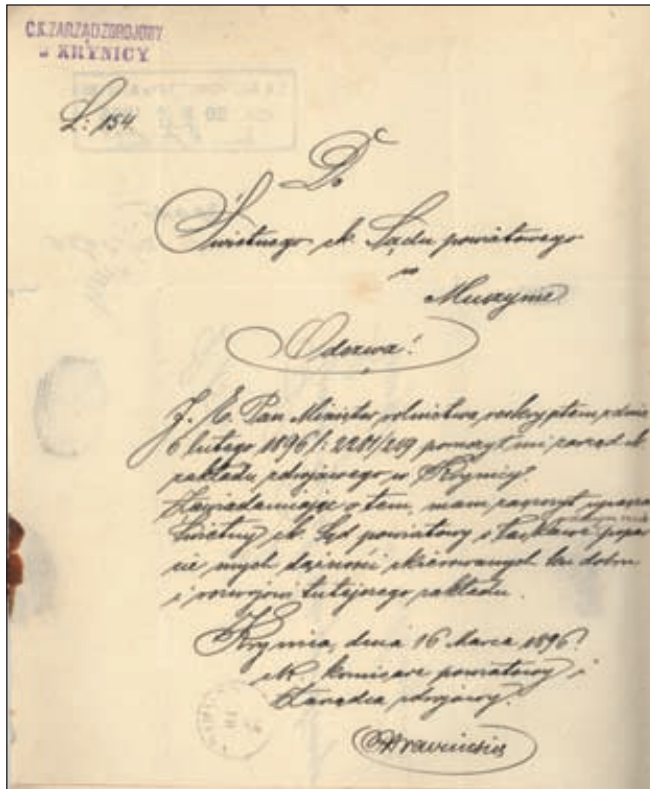
Zawiadamiając o tem, mam zaszczyt upraszać Świątelną ck. Sąd powiatowy o łaskawe
w danym razie poparcie mych dążności skierowanych ku dobru i rozwoju tutejszego zakładu.

Krynica, dnia 16 marca 1896

ck. Komisarz powiatowy i Zarządca zdrojowy

/czytelny podpis/ *Mravincsis*

[W nagłówku pieczętka]: C.K. ZARZĄD ZDROJOWY W KRYNICY

Pismo Zarządu Zdrojowego do Sądu Powiatowego w Muszynie
z oryginalnym podpisem Antoniego Mravincsisca.
Z archiwum „Almanachu Muszyny”

Z przyjściem Mravincsisca do Krynicy – o czym świadczą powyższe dokumenty – sprawy zdrojowiska ruszyły z miejsca. Pochylmy się nad ich zawartością.

Statut dla zdrojowiska w Krynicy z roku 1896

Statut składa się z 24 paragrafów, z których chcę przytoczyć najistotniejsze ustalenia. Zakład Zdrojowy, zgodnie z § 1, obejmował gminy i tereny dworskie Krynicy i Słotwin. Organami Zakładu Zdrojowego były: Komisja Zdrojowa, Zarząd Zdrojowy (zwany też wydziałem) oraz lekarz zdrojowy. Najważniejszy organ stanowiła Komisja; w jej skład – zgodnie z § 4 – wchodził delegaci: Namiestnictwa (przewodniczący Komisji), Wydziału krajowego, właściciela zdrojowiska, naczelników gmin Krynica i Słotwiny oraz lekarza zdrojowego. Ponadto w składzie Komisji znajdowali się dwaj lekarze praktykujący w zdrojowisku, dwóch właścicieli realności oraz delegat gości. O zadaniach Komisji mówił § 7. Należały do nich: zawiadywanie funduszem kuracyjnym, ustalanie taks, wspieranie zwierzchności gminnej, „nadzorowanie nad przestrzeganiem czystości i porządku” w obrębie zdrojowiska, staranie się, aby nie wznoszono budowli zagrażających pożarem i aby wznoszone obiekty dla gości odpowiadały zasadom higieny. O zadaniach wydziału (Zarządu), który jest organem wykonawczym i jego zadaniem jest zapewnienie realizacji ustaleń Komisji, traktował § 11. Z kolei § 15 stanowił, że fundusz utworzony z taks kuracyjnych może być wykorzystany m.in. na: „tworzenie i utrzymanie zakładów mających na celu uprzyjemnienie pobytu gości, utrzymanie muzyki, teatru i czytelnicy, wydawanie listy gości, kosztą oświetlenia i skrapiania ulic”. W § 17 znajdujemy ciekawostkę: budżet miał być przez okres dwóch tygodni wyłożony do wglądu gości zdrojowiska. Rok administracyjny ustalony został na okres od 15 maja do 14 maja roku następnego.

Dokument jest opatrzony stemplem Komisji Zdrojowej i zszyty razem z pismem przewodnim, którym pod datą 30 października 1897 roku Antoni Mravincsics przesłał statut Aleksandrowi Nitribittowi.

Preliminarz przychodu i rozchodu uchwalony w dniach 16 i 25 września 1897 r. na rok administracyjny 1897/98

Przychód ogólny skalkulowany został na poziomie 18.700 złotych reńskich waluty austriackiej (dalej złr) i składało się na niego dziewięć głównych działów. Pragnę tu wspomnieć, że w Galicji w latach 1858-1899 obowiązywał jako środek płatniczy złoty reński (złr) waluty austriackiej (w.a.) lub waluty wiedeńskiej (w.w.), równy 100 centom lub krajcarom (ct, X). Omawiany dokument używa skrótu złr w.a. Główną pozycję przychodu (dział I) stanowiły taksy kuracyjne ustalone w budżecie na poziomie 14.600 złotych, czyli prawie 80% przychodu. Kwota ta została obliczona na podstawie średnich przychodów, osiągniętych z tego tytułu w ostatnich trzech latach. Wspomniany Statut szczegółowo regulował wysokość taksy dla trzech grup. I tak najwyższą takse w wysokości 9 złr opłacali: „szlachta utytułowana, wojskowi i urzędnicy począwszy od V kategorii, duchowieństwo od rzeczywistego kanonika począwszy, wielcy fabrykanci, przemysłowcy, handlowcy i bankowcy oraz właściciele dużych posiadłości ziemskich”. Takse w wysokości 6 złr opłacali: „szlachta, właściciele dóbr, duchowi łańcący od proboszcza począwszy, urzędnicy i wojskowi VI i VII klasy, adwokaci, notariusze i ap-

tekarze oraz fabrykanci i kupcy”. Wszyscy inni z wyjątkiem służby płacili 3 złr. Należy wspomnieć, że statut zwalniał z opłaty: lekarzy i nauczycieli, wojskowych w czynnej służbie niższej rangi oraz żony przedstawicieli tych trzech grup. Także ubodzy mogli korzystać ze zwolnienia z taksy, ale tylko poza sezonem.

Drugą pod względem wielkości pozycją były taksy przemysłowe, ale stanowiły one jedynie 500 złr i brak bardziej szczegółowego ich zdefiniowania. W ramach III działu zaplanowano przychód z biblioteki i czytelnicy z wypożyczania książek, wstępów do czytelnicy raz sprzedaży gazet. 360 złr przewidziano z tytułu wypożyczania sprzętów (wagi, krzesła, lektyki i inne). Wpływy czynszowe w dziale V to jedynie 135 złr. Wspomniane są tu jako źródła przychodów jedynie dwie pozycje, kręgielnia i pawilon na Słotwinie, czyli ujęcie wody mineralnej. Warto nadmienić, że kręgielnia została rozbudowana dopiero w latach trzydziestych przez Komitet Budowy Pomnika i Kopca Kazimierza Pułaskiego w Krynicy, zresztą wówczas też nie przynosiła zakładanego dochodu. W preliminarzu wspomniany jest także teatr, ale nie zaplanowano z tego tytułu żadnych przychodów. Wśród pozostałych pozycji w budżecie wspomnę zaplanowany na 460 złr przychód ze sprzedaży publikowanej specjalnie *Listy gości zdrojowych*.

Dla zrównoważenia budżetu przewidziano zaciągnięcie pożyczki w kwocie 2.000 oraz wykorzystanie 460 złr pozostałości w kasie z rozliczenia za rok ubiegły.

Wiele na temat ówczesnego życia zdrojowego Krynicy oraz problemów, z jakimi musiał się borykać się Zarząd zdrojowiska mówi nam planowany w preliminarzu *Rozchód*. W jego ramach mieszczą się 22 główne działy. Pierwsze trzy, na łączną kwotę circa 1.500 złr, dotyczą stałych plac, renumeracji i zapomóg oraz wydatków kancelaryjnych. Ujęta jest płaca sekretarza na poziomie 600 złr, płaca kasjera 205 złr oraz dodatek do płacy lekarza – 100 złr. Przewidziano tantiemy od ściągniętych taks kuracyjnych (można wyliczyć, że były one na poziomie 1%). Dział IV, na łączną kwotę 980 złr, dotyczy utrzymania budynków, w tym reperacje budynków: „teatralnego, dla muzyki i ogrodnika”, przewidziano także wydatki na kominiarza i asekuracje. Działy od V do XI, w kwocie prawie 6.000 złr, dotyczyły – jakbyśmy to dzisiaj nazwali – działań kulturalno-oświatowych i główną pozycję stanowiły w nich „kontraktowa należność dla orkiestry” – 4.600 złr oraz subwencja dla „trupy teatralnej” w kwocie 700 złr.

1.580 złr zarezerwowane zostało w dziale XII, zatytułowanym *Park*, obejmując zarówno płace leśniczego, jak i roboty przy sprzątnięciu i wytyczeniu nowych ścieżek. Funkcjonowała już wówczas „ścieżka Sieglera”, na przedłużeniu której i rozbudowę nowych przewidziano 280 złr. XIII dział dotyczył wydatków na ogród, w sumie prawie 3.000 złr, w tym uwzględniono płacę ogrodnika i jego pomocników, zakup nasion i kwiatów oraz utrzymanie oranżerii. Na starych pocztówkach można dostrzec rezultaty tych wysiłków. W kolejnym dziale przewidziano 320 złr na zakup przyborów i nafty do oświetlenia oraz kilkadziesiąt złotych na płace lampiarzy.

Ciekawostką zgodną z ówczesną modą, później zaniechaną, było publikowanie *Listy gości*, na co w dziale XV przewidziano w sumie (druk i porto) 280 złr. W zbiorach „Almanachu Muszyny” znajdują się ówczesne wydawnictwa, w których publikowane były

listy gości. To wielce zajmująca lektura; podawano nazwiska, stanowiska lub profesje, a także i miasta, z których przybyli goście. Czasami pojawiała się dodatkowa informacja „ze służbą”. Lista cieszyła się wielkim zainteresowaniem, a jej każda kolejna edycja była towarzyskim wydarzeniem. Poniżej kilka przykładowych pozycji na liście gości.

VII. Lista Gości zdrojowych w KRYNICY, przybyłych od 10 do 16 Lipca 1893.

L. p.	Imię, Nazwisko i Godność	Zdąd przybywa	Pomieszkanie	Osób
959	Lebenslein Helena, obywatelka, z 2 dzieci i służącą	z Krakowa	pod Krakusiem	4
960	Remer Stanisława, nauczycielka	z Chranowa	„	1
961	Hess Zofia.	z Warszawy	w Pałacu Śm. Pał i Paiza	1
962	Pajęzkowski Karol, inż. kol. państw. z żoną, dzieckiem i niańką	ze Lwowa	w Willi Białego Orła	4
963	Weiss Marya Zofia, żona c. k. geometry	z Brzeszowa	„	1
964	Głotyński Ludwik, bibliotekarz i archiwista hr. Karola Lanckorońskiego, z córką	z Rzeszolu	w Domu Zdrojowym 14	2
965	Benkowski Teofil, emer. urzęd. kol. państw. z żoną	ze Lwowa	pod Zamkiem 9	2
966	Puka Michał, kierownik szkoły	z Antoniowa	w Alfródówce	1
967	Sprecherowa Zofia, żona kupca, z siostrą i synem	ze Stanisławowa	w Willi 3. Róż	3
968	Kusowski J. Aleksander, impresario org. fonografu Edisona	ze Lwowa	„	1
969	Wojakiewicz Tekla, żona nadleśniczego	z Polonin	pod Jarząbkami	1
970	Piechurska Paulina, panna	z Tarnopola	w Kłoczniku	1
971	Warchałowska Helena, żona prezesa sądu, z córką i synem	z Głuchoniu (Boeya)	pod Białą Różą	3
972	Wahl Leonora, dzierżawczyni	z Tłumacza	w Willi Tatarskiej	1
973	Kauer Juda, dzierżawca	„	„	1
974	Górecki Stanisław, obywatel	z Krakowa	pod Cisem	1
975	Weiser Rozalia, żona kupca, z synem	z Podwoleżyczak	Koleja	2
976	Spinał Eni, krawcowa	z Głogowa	„	1
977	Safian Rozalia, szewcowa	z Płocka	„	1

Dział XVI pt. *Zabawy i koncerta*, zapreliminowany został na kwotę 300 złr, z czego 100 złotych zostało przewidziane na uroczystość jubileuszu Najjaśniejszego Pana. W kolejnym dziale 350 złr przewidziano na „zakupno gruntów i realności”, nie precyzując jednak, o jakie chodzi. Dział XVIII zatytułowano *Nowe budowle*. W sumie przewidziano na ten cel 2.000 złr, ale jakże interesujące są cele: 333 złr przeznaczono na pierwszą ratę „z trzech na szpital w Krynicy na pamiątkę jubileuszu Najjaśniejszego Pana fundować się mający”, 600 złr na pomnik dra Dietla i ozdobne wejście do parku. Pozostała kwota przeznaczona została na schody przed kaplicą, betonowanie stanowiska dla fiaków, trotuary i „wychodki nowe przy teatrze”. Ze smutkiem zapewne gospodarze Krynicy odnotowali w dziale XIX brak subwencji na cele ogólne, „podniesienie Zakładu na oku mające”.

Końcowe trzy działy dotyczą zwrotu zaliczek oraz pożyczki, jaka przewidziana była w przychodach, oraz drobnej kwoty (zaledwie 53 złr) na nieprzewidziane wydatki. W sumie po stronie rozchodów preliminarz zamyka się kwotą 18.600, co daje nadwyżkę w kwocie 100 złr w stosunku do rozchodów (w tekście podano 200 złr, co jest ewidentną pomyłką).

Pod dokumentem widnieje data 1 października 1897 r. i podpis Mrawincicsa z tytułem *Ck: Komisarz powiatowy i zastępca Przewodniczącego CK: Komisji zdrojowej*. Preliminarz starannym i czytelnym pismem wykonany jest na siedmiu stronach specjalnego formularza (40 cm x 25 cm), przewidzianego – jak sądzę – z racji rubryk do zestawień finansowych, który, jak odnotowano na jego marginesie, wydrukowany został przez

J. K. Jakubowskiego w Nowym Sączu (znany wydawca pocztówek).

Krótko charakteryzując oba dokumenty, należy stwierdzić, że ich zasadniczym celem było uregulowanie spraw zdrojowiska, prawidłowe zarządzanie jego funduszami pochodzącymi z taks kuracyjnych oraz uregulowanie jego relacji z otoczeniem, czyli gminami. Do dzisiaj zachowało aktualność stwierdzenie dra Wąsowicza z pracy wydanej w roku 1925:

Od najdawniejszych czasów zarysował się wręcz nieprzyjazny stosunek gminy do zakładu. Włościanie kryniccy obawiali się dla siebie nadmiernych ciężarów, jakie rozwijające się zdrojowisko musiało nakładać na miejscowych obywateli. Ale ta sprzeczność interesów gminy i zdrojowiska jest tylko pozorna. Wszelki bowiem wydatek, mający na oku rozwój zdrojowiska i jego upiększenie, wracał pośrednio do obywateli krynickich w postaci zysków za najem pokoi, za dorożki, nabią, drób, bydło, nierogaciznę itd. Z dobrymi odsetkami. Dzisiaj z zakładu żyje nie tylko wieś Krynica, ale i miasteczka Muszyna i Tylicz i najbliższa okolica zdrojowiska.

Dobrze oceniono zasługi Mravincicsa dla Krynicy. Zacytujmy znowu dra Wąsowicza:

Jest też osobistą zasługą zarządcy Ant. Mravincicsa utrzymanie na odpowiedniej stopie i funkcjonowanie bez zarzutu łazienek mineralnych i borowinowych, odpowiednie wreszcie wyszkolenie służby zakładowej. Wiele wdzięczności należy się Mravincicsowi za przyrowadzenie do porządku parku zakładowego i urządzenie w nim ścieżek do leczeń terenowych według systemu Oertla.

W roku 1903 Mravincics opuścił Krynicę, bowiem awansował na starostę i został przydzielony do służby w Ck Namiestnictwie we Lwowie, gdzie zmarł w roku 1907. Komisja Zdrojowa, doceniając jego „gorliwą pracę”, zamieściła własnym kosztem tablicę w krynickim kościele, a redakcja „Almanachu Muszyny” postanowiła poprosić o mszę w jego intencji w związku z przypadającym stuleciem śmierci.

Tablica poświęcona Antoniemu Mravincicsowi w krynickim kościele pw. Wniebowzięcia NMP

I na koniec ciekawostka. Kilka lat później w sąsiedniej Muszynie pojawił się młody lekarz, dr Seweryn Mściwujewski, który podjął się z powodzeniem realizacji na tym terenie idei sformułowanej pół wieku wcześniej przez profesora Józefa Dietla, a wdrożonej do życia w Krynicy przez Mravincsicsa. Los zetknął obu panów M. w jednym dokumencie. Sylwester Korwin Kruczkowski w wydany we Lwowie w roku 1933 *Poczcie Polaków wyniesionych do godności szlacheckiej przez monarchów austriackich w czasie od roku 1773 do 1918 i osób, którym wymieni władcy zatwierdzili dawne tytuły książęce względnie hrabiowskie lub nadali tytuły hrabiów lub baronów, lub zatwierdzili staropolskie szlachectwo* wymienia zaraz obok siebie dwa nazwiska: Mravincsics (dokument dotyczy go osobiście) i Mściwujewski (dotyczy jego przodków):

- **Mravincsics Antoni Michał** r. Nam. Ż K. III. wyniesiony do szlacheckiego stopnia rycerskiego w roku 1871;
- **Mściwujewski h. Pniejnia z Puzystok i Mściwujewa** przyznanie staropolskiego szlachectwa na fundamencie dokumentu z roku 1782, Bonifacy ekonom w Stajach i synowie tegoż Justyn, Sebastian, Józef, Stanisław Izydor 2 im. i Mieczysław Jan 2 im.

Krynica. Polana koło kaplicy. Mal. Stefania Jacyszynówna.
Pocztówka z lat 20.

Literatura:

1. Prof. Dr Józef Dietl, *Krynica w Karpatach Galicyjskich położona*, Kraków 1857 r.
2. Inż. Bronisław Babel, *Wspomnienia z Krynicy*, 1896 r.
3. Dr Zygmunt Wąsowicz, *Krynica i jej środki lecznicze*, Kraków 1925 r.
4. Dr Zygmunt Wąsowicz, *Stara Krynica*, Kraków 1932 r.